

GAJ I VRAZ 1842. GODINE

T o d e Č o l a k, Beograd

Ljudevit Gaj (1809 — 1872) pripada onom retkom broju naših ljudi iz sredine devetnaestog stoleća, koji se ne mogu mimoilaziti nikako — bilo da se raspravlja o politici ili ekonomici, sociologiji, o pravopisno-jezičkim pitanjima, kulturi, književnosti, umetnosti i tome slično; ili ako se raspravlja o organizatorskim sposobnostima, o pokretanju časopisa, osnivanju čitaonica ili pak nekih drugih kulturnih institucija. Gaj je ličnost koja se u svakom vidu sveukupnih društvenih delatnosti posve predavala i žrtvovala i koja je, baš zbog toga i zbog brzine kojom je delovala, imala svojih zabluda i preterivanja, no isto tako — i mnogo više — uspeha što bacaju u zasenak sve zablude i bezazlenosti.

U nas će se jednom ipak morati da izvrši i pretrese njegova »Danicza Horvatzka, Slavonzka y Dalmatinzka« (1835), jer ono što o njoj imamo zapisano sasvim je nedostavno da se o njoj makar i dovoljno zna. A baš se u »Danici« ovaj *neumornik* neizmerno mnogo ispisao i istrošio, i, proučena, videlo bi se koliko ona o njemu, njegovoj ličnosti i karakteru njegovom, o sveukupnoj delatnosti njegovoj govori. Pre svega — i iznad svega — o njegovom književnom radu i, nada sve, o njegovim shvatanjima literature i, isto tako, njene mogućnosti uloge u stvaranju jezika i pravopisa, nje same i kulture jednoga naroda uopšte.

U »Danici ilirskoj«, kako će se »Danicza Horvatzka, Slavonzka y Dalmatinzka« zvati već od početka drugog tečaja (1836), stae da deluju, da objavljuju svoje ne beznačajne tekstove Ivan Mažuranić, Pavao Štos, Ljudevit Vukotinić, Janko Drašković, Dragutin Rakovac i drugi. Stanko Vraz će u njenom trideset i šestom broju prvoga godišta štampati svoju prvu pesmu na »ilirskom« jeziku pod naslovom *Stana i Marko*; od tada on je redovan i stalan saradnik Gaja i »Danice«. Od tada, naročito od 1836, u »Danici« će se pojavljivati sve više novih imena — manje vrednih i bezvrednih, kao i vrednih i talentovanih, isto tako i toliko. Antun Barac je imao toliko vremena i strpljenja da je izbrojao »Daničine« saradnike s književnim ambicijama, došavši do zaključka da ih je bilo nekoliko stotina. To isticanje da je u ovom prvom pravom i čisto — reč čisto ovde se uzima uslovno — književnom listu kod Hrvata, nije slučajno i nije bez razloga u ovom ogledu.

Gajeva »Danica ilirska«, baš zbog svoje širine, imala je dosta pristaša i čitalaca; ona je čitaoce plenila svojim raznovrsnošću i, za ono vreme, intere-

santnošću; ona je, u svim svojim tekstovima koje je donosila, proklamovala duh narodnosti i ilirstva, duh jedinstva slavenstva; pesme u njoj samo su o tome pevale — bez obzira ko ih je pisao i bez obzira na umetničke vrednosti. »Danica ilirska« značila je izuzetno *ilirsko kolo* u kome je kolovođa bio sam Ljudevit Gaj.

Ljudevit Gaj i Stanko Vraz upoznali su se u Gracu na samom početku univerzitetskih studija. Vraz je već ovde sav planuo i oduševio se za Gajevu *ilirsku ideju* i posve je prirodno što će on, posle, biti njegov vatreni pristaša i neumorni saradnik »Danice ilirske«. Da je Vraza svega obuzeo žar ilirstva potvrđuje dobro poznata činjenica što će on napustiti pevanje na slovenačkom jeziku — trpeći, uz to i zbog toga, uvrede Franca Prešerna — i što će stati da peva na hrvatskom i sasvim se nastaniti u Zagrebu. O svemu tome najbolje govori i njihova prepiska iz koje zrači iskrenost prijateljstva i ljubav bratinska, te istomišljenost u svakom pogledu.

Međutim, sve to, a naročito istomišljenost, neće dugo potrajati.

Ne smeju se smetnuti s uma Gajeve višestruke ambicije, između ostalih neprestano su bile prisutne dve — politička i književna, a obadve su iziskivale premnogo rada i zalaganja. Gajeve političke ambicije nisu bile male i u njima, na realizaciji njih, on se nemalo iscrpljivao; u isto vreme, one nisu bile ni isuviše pretenciozne. Antun Barac ima pravo kada kaže da »Gaj u hrvatski narodni život nije unio ilirizam kao nešto knjiško, idealističko i ujedno protivno interesima Hrvata. Shvatio ga je kao Hrvat, koji je spoznao bijedu vlastitog naroda u njegovu osjećanju propadanja i bespomoćnosti. Htio je uvjeriti svoje sunarodnjake, kako smo mi, kao dio ilirstva, sastavni dio najvećega evropskoga naroda. Time je htio podignuti hrvatsku narodnu svijest u časovima, kad je to bilo najpotrebnije«. ¹

Želeći da u svojim nastojanjima ima što više pristaša, Gaj je lomio estetska merila i štampao sve što mu se slalo; a u tim mnogobrojnim pesmama koje su upravo ispovedale njegove političke težnje, on je video i nalazio dokaze svome radu i političkom delovanju. Gaj je, čini se, ipak dobro shvatio da u prelomnim i sudbonsim trenucima i gibanjima po sudbinu jednoga naroda literatura — i ne samo literatura, već i sveukupna umetnost i kultura — treba da druguje s politikom, da joj pomaže i da poetizuje njenu osnovnu misao. Samo, tu je ujedno i njegova zabluda što je, naime, shvatao da je sve što je napisano i kojekako rimovano — a u čemu se pokazuje politička ideologija — literatura; njegova je osnovna zabluda što nije umeo da razluči umetnički vredno od nevrednog, od brzopletog, najobičnijeg zapevanja i pevuckanja o dragoj i domovini.

Iz svega toga proizlaze i njegovi pogledi na književnost i na njenu društvenu funkciju. On je smatrao — i to nije neprihvatljivo — na kraju prvog godišta »Danice« da je »Novinarnica ilirska naznačila (...) kakovo zrno je posadila i što iz njega izrasti ima, i ovo zrno podiglo je klicu svoju, i mala lipica bit će velikom lipom, koja će jednoč hiljade marljivih pčela sa svojim cvijećem nasladiti, otkuda napune košnicu Ilirsku najčišćim voskom i medom,

¹ Antun Barac, Hrvatska književnost od Preporoda do stvaranja Jugoslavije I, *Književnost Ilirizma*, Zagreb 1964, 171.

koj' će za sve trude otrovnu moć u sebi imati.«² I dodao je: »Ne pustimo dakle, da povene lipica naša, na kojoj će negda glasni slavujak i milena grlica gnijezdo graditi.«³ Ali, uza svu plemenitost ovih rečenica koje nimalo ne zvuče kao fraza i poza, Gajeva shvatanja literature bila su i ostala uska, i, možda, površna i — to je sigurno — jednostrana. On je kao urednik — i tu se prvenstveno potvrđuje njegovo shvatanje literature — sve prihvatao i štampao. Za njega suptilnost ispovedanja osećanja i skladnost forme pesme gotovo da nisu značili ništa; često je u nameštenoj frazi video iskrenost i nepatvorenost. To — i mnogo toga još — očitó dokazuje da Ljudevit Gaj nije bio čovek šire i opšte kulture, naročito književne i da su sve njegove zablude u poimanju literature proizilazile iz tih i sličnih razloga.

Sve to mnogi pored njega — njegovi bliski saradnici, ljudi od ukusa i mere, pesničkog talenta i osvedočeni stvaraoци (Ivan Mažuranić, Dimitrije Demeter, Stanko Vraz, Dragutin Rakovac i drugi) — nisu prihvatili i stali su, ne bez sukoba s Gajem, da ga pomalo napuštaju, da razmišljaju o novim glasilima. Gaja su na njegovu nekritičnost neki od njih upozoravali. Vraz mu, na primer, o tome govori u jednom pismu iz sredine 1839. godine, kada zajedno sa Dragutinom Rakovcem i Ljudevitom Vukotinovićem namerava da pokrene jedan časopis »za literaturu, umjetnost i narodni život«, kada polako okreće glavu od njega. Čini se da je u to doba — negde s kraja 1841 — i nastala Vrazova izuzetna satirična pesma *Nadriknjištvo*, pisana oštro, žučljivo i očitó uperena na čitav onaj bezbroj stihotvoraca čije je nezgrapno sročene pesme Gaj bezrezervno objavljivao. Ta pesma glasi:

»Kod nas piše sve što nosi uha,
Nudeć kupcu pa kakvo je da je,
I umrijet će, ako l' tako ustraje
Duh slovenski s tog svagdanjeg kruha.

Neima u čorbi toj soka ni duha:
Da sad kemik pretapljat je ustaje,
Ne bi izašlo tolik' soka iz taje,
Što bi tri put najela se muha.

Evropa je k duhu već dorasla,
Jer ju pisci krepkom hranom hrane,
Kano Hektor svog sinčića — mozgom.

A mi puk naš hoćemo bez masla
Da othranimo uz knjige neslane,
Bijuć ga uz to, ko zao školnik, rozgom.«

Ta pesma veoma rečito govori o Vrazu i njegovim pogledima na književnost i ona, iako satirična, sadrži u sebi jedan delak i njegove poetike. Očitó uperena protivu Gaja i »pesnika« koje on prihvata, ona najavljuje sukobe

² *Proglas, Danica Horvatska, Slavonska i Dalmatinska*, tečaj I, Dana 5. grudna 1835, br. 48, 193.

³ Isto.

i nemirenja. No, Gaj preko ove satiričko-alegorijske pesme velikodušno prelazi. On nije voleo sukobe sa prijateljima, a kada bi kojim slučajem do njih i došlo, prvi bi popuštao i pružao ruku pomirenja.

Sam Gaj, koji je neprestano putovao i stalno bio u pokretu, u godinama 1841. i 1842. upada u izvesne krize, ali uspeva da svojim stoicizmom sve prebrodi. Kada se postavilo otvoreno pitanje o pokretanju novog književnog časopisa, Gaj je protestovao, jer je taj novi godišnjak trebalo, na izričit zahtev Vrazov, da se bavi *pravom* literaturom, čistijom i jačom i, nada sve, književnom kritikom, koje do tada u Hrvata i nije bilo, onakve bar ne kakva je postojala u evropskom književnom onovremenom svetu. Vraz, koji je pomno pratio evropska književna zbivanja, bio je ubeđen u nužnost postojanja literarne kritike ističući da bez nje nema ni čestitog razvoja jedne književnosti. Gaj nije prihvatio predlog Rakovca, Vukotinovića i Vraza, »navodeći — kaže Josip Horvat u svojoj monografiji o Ljudevitu Gaju — da je književna produkcija još preslaba da ispunja dva časopisa. Vraz je tvrdio da se Gaj boji konkurencije ‚Danici‘. Gaj je u ime sloge popustio. Odlučeno je da se pokrene nov časopis ‚Kolo‘. Koncept proglašava za nov časopis napisao je Vukotinović i poslao ga Vrazu da ga pokaže Gaju i Rakovcu. Sve je išlo u slozi. Gaj razošilje poziv na pretplatu za ‚Kolo‘, kao prilog ‚Danici‘ i ‚Novinama‘.⁴

U konkretnom slučaju Gaj, svojom popustljivošću, nije želeo da poremeti složnost i drugarstvo i učinio je sve da se ono ne poremeti i da se započeta borba zajednički nastavi, jer je uviđao da već 1842. godina donosi političke neugodnosti i njemu kao ličnosti i ilirskom pokretu kao celini. Tom popustljivošću Gaj se potvrdio kao čovek, no drugi, oni prema kojima se tako poneo, nisu mu uzvratili istom merom i ljudski. Naime, kad se pojavio prvi svezak »Kola« — na ovu činjenicu je upozorio i Josip Horvat u pomenutoj monografiji⁵ — Gaja je zabolela neiskrenost trojice urednika novog godišnjaka: Dragutina Rakovca, Stanka Vraza i Ljudevita Vukotinovića. Bilo mu je jasno da je prevaren i kao čovek i kao stvaralac koji je, smatrao je — i to je nesumnjivo — mnogo učinio za hrvatsku kulturu i literaturu, za hrvatski jezik i pravopis.

Uvodnik prvom svesku »Kola« nije napisao i potpisao Ljudevit Vukotinović, čiji je tekst Gaj čitao, nego Dragutin Rakovac. Taj predgovor, napisan »u Zagrebu na Đurđev dan 1842«, sadrži ove misli:

»Nije li žalosno, braćo, da vijek osamnajsti, onaj za znanosti i prosvjećenje zlatni vijek, u kom su Francezi, Englezi, Talijani i Nijemci toliko već imali knjigah, da su njimi ne samo svu ostalu Europu, nego i obale drugih svijeta stranah poplavili, da rekoh, vijek osamnajsti nama nijedne, izvan Kačića i Dositeja, knjige urodio nije, koju bi se usudili ne da rekнем s najboljimi od ovih naroda usporediti, već izobraženomu svijetu samo pokazati. Što više, vijek osamnajsti, koj je druge narode duševno približio i skopčao većma, nego ikad prije, nas je južne Slavene raskomadio i brata bratu, dapače i samim sebi otuđio većma, nego ikad prije. Otuda je slijedilo, da je svaki ud, sam sebi ostavljen budući, onemoći morao, i u istinu onemogao, te malo po malo zaspao.

Silni duh narodnostih sad obilazi svijet i drma narode drijemajuće. Koj iole životne snage u sebi osjeća, ustaje. Ustaše tako mnogi dosada potišteni

⁴ Josip Horvat, Ljudevit Gaj, Beograd MCMLX, 181.

⁵ Isto.

narodi. Ustaše Slaveni naše carevine. Ustasmo i mi. Ta mrtav je, koj se ne prene iza sna, kad naoko grme topovi il sijevaju munje. Što dakle ustasmo, to nije naša zasluga. Naša će zasluga biti, ako opet neusnemo, kao što smo već jedanput usnuli poslije dobe dubrovačke. Usnuti nećemo, ako budemo radili i duševno se kretali. Kretanje je život.

Nu kretanje čim je slobodnije i čim dalje dopire, tim je i život veći, silniji i stalniji. To je uzrok, zašto mi ovo naše „Kolo“ zavedosmo.

Kojim smo pri tom putem udarili, to će svaki dovoljno razabrati već iz ove naše knjige.

Naše je Kolo otvoreno svakomu piscu, samo nepisao proti duhu sloge i zdravoga napredovanja.«⁶

Misli izrečene u ovome uvodniku posve su razumljive i imaju izvesnu svoju alegoričnu zajedljivost; naročito su bile jasne samome Ljudevitu Gaju: one su bile negacija svega onoga što je on, uporno i naporno, toliko dugo radio i čemu je posvetio sav svoj život koji je, kad je u pitanju njegova intima, živeo povučeno.⁷ Gaj je uvideo da je prevaren i izdan od ljudi kojima je sve praštao. Znao je dobro da iza navedenih rečenica ne stoji samo Rakovac već i ostali članovi redakcije — Vraz i Vukotinović. Vraz, koji se negde već od 1838. godine povremeno sa njim koškao oko pitanja i problema literature i književnih kriterijuma, u 1842. pokazuje i neke druge svoje ambicije koje iznenađuju i samoga Gaja.

Prema pisanju Josipa Horvata, Vraz je naglo stao da zavidi Ljudevitu Gaju na njegovu političkom životu i političkoj karijeri, pa mu je i tu počeo praviti smicalice. »Načelne su se opreke između Vraza i Gaja — beleži Horvat — pretvorile u lično neprijateljstvo, osjetile u političkom životu, utječući na Gajev politički položaj. Uostalom, Vraz je, kako bilježi Jarnevička u svojem dnevniku, za vrijeme izborne kampanje u zagrebačkoj županiji „Kolom“ agitirao u Karlovcu protiv Gaja. Jarnevička je tad zamijetila kod Vraza crtu zavisti.«⁸ Sve to mora da je Gaja pogađalo i sigurno je da je takve postupke svojih nekada vernih i najbližih pobornika duboko u sebi proživljavao. Tako je morao da oseća da je prepušten samome sebi, ne reagujući ničim i ni na kakav način na njihovu mržnju i zavist, mada mu je, po svemu, bilo jasno da se sa tim ruši zgrada »ilirske sloge« koja je tek bila počela da se gradi. Međutim, u svemu tome sigurno je da Vraz nije imao nikakvih političkih ambicija, naime, da se sam posveti politici i političkom životu, da pravi političku karijeru,⁹ njega je interesovala literatura i njoj je odista posvetio sav svoj život, a to će reći: hrvatskoj knjizi i hrvatskoj kulturi.

Stanko Vraz, potpomognut Rakovcem i Vukotinovićem, u prva dva sveska »Kola«, koliko ih je izišlo u 1842. godini, potvrdio je, tekstovima koji su u njima objavljeni, svoje literarne kriterijume i nepobitno dokazao da se oni bitno

⁶ *Kolo*. Članci za literaturu, umjetnost i narodni život, knj. I (Troškom izdavaocah), U Zagrebu, 1842, bez paginacije (I—II).

⁷ Barac, nav. delo, 167.

⁸ J. Horvat, nav. delo, 181—182.

⁹ Horvatova monografija o Ljudevitu Gaju ima dragocenih podataka, ali isto tako dosta nedokumentovanih tvrdjenja; pisana publicistički, ona vrvi proizvoljnostima. Jedna od tih proizvoljnosti svakako je i ova o Vrazovom nastojanju da bude konkurent Gaju na političkom polju.

razlikuju od Gajevih, čega je svakako morao biti svestan i sam Ljudevit Gaj. S druge strane — i tu činjenicu treba naglasiti i nabaciti — Vrazu kao pesniku i kao književnom kritičaru (donekle i teoretičaru) »Kolo« je pružalo neograničen prostor, dok toliko mesta jedna četvorostrana »Danica ilirska« nije nikako mogla pružiti. O Vrazovim pogledima na literaturu ne treba ovoga puta govoriti; njih sada mogu da dokumentuju samo podaci o tome da je »Kolo« u prvom svesku donelo *Grobničko polje* Dimitrija Demetra sa komentarima, Vukotinovićevu pripovetku *Jana Marija*, pesme Rakovca, Kukuljevića, Dragojle Jarnevićeve, Jagode Brlićeve i Luke Oriovčanina; tu je nekoliko dragocenih naučnih rasprava (*Obraz slovenskoga narječja u Koruškoj* od Urbana Jarnika, *Zenitbeni običaji u hervatskom primorju okolo Bakra* od G. Susanića Bakranina, *Starinski dijelni list od god. 1585.* od Stanka Vraza i Ljudevita Vukotinića); tu je pisano o narodnom i književnom životu Slovaka, o češkoj literaturi, o književnom životu Srba i o narodnim pjesmama u Slavoniji, i tako dalje. Drugi svezak predstavio je pesnike Jurja Ferića Dubrovčanina, Anu Vidović iz Zadra, Ivana Trnskog, Ljubomira Martića Hercegovca i Luku Ilića; nesumnjivo je da je u drugom svesku, ne potcenjujući ostala ostvarenja, najdragoceniji prilog — prevod *Pik-Dame* Aleksandra Puškina.

Dve sveske »Kola« — na svoje dve stotine sedamdeset i četiri stranice — svakako su u jednom godištu donele više materijala nego Gajeva »Danica ilirska« za nekoliko prethodnih.

Pokretanje »Kola« znači Vrazovu pobedu posle njegove višegodišnje borbe za pravu literaturu i, najzad, ostvarenje želje da dobije jedan časopis u kome će se zaista govoriti i raspravljati samo o literaturi, umetnosti i o narodnom životu.

Sam Ljudevit Gaj bio je toga svestan i nije mu, koliko se na osnovu dokumentacione građe da zaključiti, zavidio. Jer, ni on nije klonuo, i on je nastavio da stvara i da radi, da putuje i da dobija priznanja.

Iako je Vraz »Kolom« postigao nesumnjiv uspeh, a tekstovima u njemu pružio pravu literaturu i nauku — i tako u tom pogledu zasenio »Danicu ilirsku« — Gaj se nije obeshrabrio, nije izgubio veru u uspeh i u popularnost svoga lista. Na kraju 1842. godine on je štampao *Proglas za prvu polovinu devetogodišnjeg tečaja 1843 Ilirskih Narodnih Novina i Danice Ilirske*, koji je, među svim dotadašnjim, najopsežniji i u kome je, u uvodnom delu, pokušao da rasvetli mnoge probleme ilirstva i ilirskog pokreta. Osvrćući se na program »Danice ilirske« Gaj je naglasio:

»*Danica ilirska* pako biti će i nadalje, kao književno-zabavni list, izvjestitelj, glasonoša i unapreditelj književne sloge cijeloga ilirskoga naroda, živio on pod njemačkim upraviteljstvom, ili pod ugarsko-hrvatskom konstitucijom, ili pod samovoljom turskom. U tom listu priobćivat će se sve što god se na književnom polju Ilirah, pače i svih ostalih Slavenah važnoga pojavi, što god razvitku narodnosti posebnih granah ili cjelokupnoga naroda koristiti može.

Tko može koriti djecu koja otčinske kuće krov nezgodom vremena izštetjen popravljaju, da se pod njim bolje i sigurnije obćuva ono što su znojem i krvlju stari pribavili; a tko ne bi mrzio na one nezahvalnike koji videći otčinske kuće krov raztrgan, tuđe krovove krpaju, a rodnomu domu vjernu bratju svoju izsmjehavaju i proganjaju? — Ovom očitom izpovijesti otkrivamo svim i sva-

kom svu dubinu domorodnoga srдца našega, koju su dobri iz djelah naših već oddavna lahko izmjerili.

Ovo su svete naše svrhe koje ćemo bez straha i bojazni, svakomu čelo i prsi pružeći, slijedit do groba; ali za postići ih premalene su sile naše bez sudjelovanja i srčanoga dioništva svih pošteno i domorodno mislećih i čutećih. Zato pozivamo sve prijatelje i štovaoce narodnosti i jezika našega bratinski i dostojno, da nam u velikom našem i s golemim troškom skopčanom poduzetju svoju pomoć što predplatom, što perom, za ljubav bolje budućnosti neuzkrate.«¹⁰

Nije teško primetiti da u rečenicama i među recima ovoga *Proglasa* ima direktnog odgovora na pisanje Rakovca, Vukotinića i, pre svega, Stanka Vraza.

Međutim, godina 1843. donela je jedno veliko iznenađenje: te godine zabranjeno je ilirsko ime. »Zabrana ilirskog imena — kaže Antun Barac — djelovala je na mnoge u Hrvatskoj tako, da su zbog nje okrivili Gaja i njegove odviše smjele političke planove. Od g. 1843. do g. 1848. nije on bio više neprijeporan vođ, ali je njegov ugled još uvijek bio velik, a njegove veze s vlastodršcima jake.«¹¹

I to je tačno, ali — to je posve druga tema koja sadrži sasvim druge i nove probleme.

Zusammenfassung

GAJ UND VRAZ IM JAHRE 1842

Ljudevit Gaj hat den Dichter Stanko Vraz in die Welt der kroatischen Literatur eingeführt. Schon vom ersten Jahrgang von Gajs "Danica ilirska" veröffentlicht Vraz seine dichterischen Produkte und hebt sich sofort zwischen den ersten und besten kroatischen Dichtern hervor. Zusammenarbeit, Unterstützung und Freundschaft zwischen Gaj und Vraz haben einige Jahre gedauert.

Da er gewünscht hat, in seinen Bestrebungen um die illyrische Bewegung möglichst mehr Erfolg und möglichst mehr Anhänger zu haben, hat Gaj alle ästhetischen Maßstäbe gebrochen und alles, was man ihm geschickt hat, in »Danica« gedruckt; in diesen zahlreichen Gedichten, die gerade seine politischen Bestrebungen ausdrückten, hat er die Beweise und Bestätigung für seine kulturelle und politische Tätigkeit gesehen und gefunden. Es scheint jedoch, das Gaj in diesen für das Schicksal eines Volkes entscheidenden und schweren Momenten und Bewegungen sehr gut begriffen hat, dass Literatur — und nicht nur Literatur, sondern auch gesamte Kunst und Kultur — mit der Politik in freundschaftlichen Beziehungen stehen, diese unterstützen und deren Hauptgedanken poetisieren sollten. Nur da liegt auch sein Irrtum, weil er nämlich

¹⁰ Hrvatski narodni preporod I, *Ilirska knjiga*, priredio Jakša Ravlić, Zagreb, 1965, 313—314.

¹¹ Barac, nav. delo, 167.

begriffen hat, dass alles, was geschrieben und irgendwie gereimt ist — worüber politische Ideologie spricht — zu der Literatur gehört; sein Hauptirrtum ist, dass er künstlerisch wertvolle Poesie nicht unterscheiden konnte von wertlosem, schreierischem, gewöhnlichem Dichten über Geliebte und Heimat.

Viele, die ihm nahestanden, seine nahen Mitarbeiter, Leute von Geschmack und Mass, mit dichterischen Talent, anerkannte Schöpfer (Ivan Mažuranić, Dimitrije Demeter u. a.) haben all dies nicht akzeptiert und fingen an, ihn allmählich zu verlassen und über neue Zeitschriften nachzudenken. Einige von ihnen haben Gaj darauf aufmerksam gemacht, dass er unkritisch sei. An der Spitze stand aber Stanko Vraz, der ihm darüber zum Beispiel in einem Brief Mitte 1839 schreibt, als er zusammen mit Dragutin Rakovac und Ljudevit Vukotinović beabsichtigt, eine Zeitschrift "für Literatur, Kunst und Volksleben" zu gründen, und sich langsam von ihm abwendete. Gaj verweigerte die Gründung einer neuen Zeitschrift, und es störte ihn, dass sich diese Zeitschrift mit echter, reiner und stärkerer Literatur, und vor allem mit literarischer Kritik, die es bisher bei den Kroaten gar nicht gab, befassen sollte. Vraz behauptete, dass Gaj Angst vor der Konkurrenz für »Danica ilirska« hat. Endlich hat Gaj um des Friedens willen nachgelassen, so dass schon im Jahre 1842 »Kolo« erschien, die Vraz, Vukotinović und Rakovac leiteten; Gaj sah ein, dass schon dieses Jahr politische Unannehmlichkeiten wie ihm selbst, so auch der illyrischen Bewegung bringt. Die Einleitung der ersten Nummer von »Kolo«, die Rakovac geschrieben hat, negierte alles, was Gaj ausdauernd und mühevoll jahrelang erarbeitet und wofür er sein ganzes Leben eingesetzt hatte. Dann sah er ein, dass er von den Leuten, die er viel verschuldet und welchen er alles verziehen hat, eigentlich betrogen und verlassen war.

Mit seiner Zeitschrift »Kolo« hat Vraz einen Erfolg erreicht: in zwei Hefen, die im Jahre 1842 erschienen, brachte er mehr Material als Gajs »Danica ilirska« in einigen vorhergehenden Jahren. Die Gründung der »Kolo« bedeutet für Vraz den Sieg nach mehrjährigem Kampf für echte Literatur, und endlich Verwirklichung des Wunsches, dass man eine Zeitschrift bekommt, in welcher wirklich über Literatur, Kunst und Volksleben gesprochen und erörtert wird. Mit der Gründung der »Kolo« gingen Vraz und Gaj in ihren Tätigkeiten während der Dauer der kroatischen Volkswiedergeburt auseinander; seitdem gehen sie eigenen Wege nach.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU — INSTITUT ZA HRVATSKU POVIJEST

INSTITUTE OF CROATIAN HISTORY
ИНСТИТУТ ХОРВАТСКОЙ ИСТОРИИ

RADOVI

3

ZAGREB

1973

UREDNIČKI ODBOR

Ljubo BOBAN, Ljubiša DOKLESTIĆ, Ivan KAMPUŠ, Hrvoje MATKOVIĆ,
Gordana VLAJČIĆ

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

IVAN KAMPUŠ

Radovi III

Izdavač

**Sveučilište u Zagrebu
Institut za hrvatsku povijest**

Za izdavača

Prof. dr Ljubo Boban

Lektori

**Jasna Penzar
Stjepan Damjanović**

Korektor

Ljerka Mlinar

Za sadržaj priloga odgovara autor

Adresa redakcije: Institut za hrvatsku povijest, Zagreb, Đure Salaja 3.